

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мартин Стефанов Канушев
Департамент „Философия и социология“
Нов български университет

Относно научните трудове на доц. д-р Тодор Христов Дечев, участник в конкурс за академичната длъжност „професор“, обявен от СУ „Св. Климент Охридски“ за нуждите на Факултет по славянски филологии, област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление, 2.1. Филология (Теория и история на литературата – Теория на литературата), брой 87 на „Държавен вестник“ от 19 октомври 2021 г.

Доц. д-р Тодор Христов е единствен кандидат в обявения от СУ „Св. Климент Охридски“ конкурс за академичната длъжност „Професор“ в професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата – Теория на литературата). Конкурсът изцяло съответства на академичния и образователен профил на кандидата, на неговите професионални постижения, преподавателска дейност и научни изследвания.

Тодор Христов е роден на 29 септември 1973 г. През 1996 г. получава магистърска степен по българска филология от СУ „Св. Климент Охридски“. През 2002 г. защитава дисертация на тема „Граници на литературността в литературознанието на XX век“ и придобива степента „доктор“ по теория на литературата. През 2005 г. защитава втора дисертация на тема „Социалното легитимиране на държавната власт: ценностни стратегии за справяне със социалното недоволство“ и е удостоен с степента „доктор“ по социология. От март 2002 до март 2003 г. е асистент, до май 2004 г. – старши асистент, а до март 2010 г. – главен асистент в катедра „Теория на литературата“ във Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. През 2010 г. се хабилитира с монографичния труд „Свобода и суверенност в Априлското въстание“, и до настоящия момент е редовен доцент в същата катедра. През периода 2014-2018 г. е бил и доцент по изследвания на културата на ПУ „Пайсий Хилендарски“.

Исклучително значимата професионална активност на доц. Тодор Христов е систематично съсредоточена в научни дейности, в които той безапелационно демонстрира както много ангажирано, така и впечатляващо по своите резултати присъствие. Академичните и обществените изяви на доц. Христов разкриват една критична ориентация към задълбочено осмисляне на ключови, актуални и релевантни, социално-исторически проблеми. Неговото цялостно творчество

(състоящо се от осем монографии, шест статии на английски език, седемдесет и девет статии и доклади и четиринадесет глави от колективни монографии) представлява претворено в произведение „дело на един човешки живот“ и се отличава с методологическа и теоретична иновативност на сътворените идеи, съчетани с интензивно развиваща се аналитична чувствителност към социалната емпирия. То е обобщено доказателство за пълноценно осъществяване на жизнен опит, при който разбирането за професия е вкоренено в принципното съвпадение между извънредна социологическа компетентност и проницателна познавателна способност и безспирното търсене/откриване на дълбокия личностен смисъл на собствените научни начинания. Да бъдеш хуманитарен учен-професионалист в глобалната ни съвременност означава да си създател, архитект и посланик на ново знание за човека в неговия социален свят. Нашата мисия не е да се стремим, макар и с несекващо упорство, грижа, търпение, скромност и внимание, към онова, което е обществено приемливо и научно признато, което е легитимно да се знае, а към онова, което ни позволява да се освободим от самите себе си. Колко би била значима „волята ни за знание“, колко би бил ценен стремежа ни към знание, ако трябваше да осигурява единствено придобиването на познания, а не поставяне под въпрос на този, който познава, на познаващия субект? Защото какво е хуманитарната саморефлексия в една своя неотменима част, ако не критическа работа на мисленето над самото себе си? И ако вместо да легитимира онова, което вече се знае, не се състои в начинанието да се разбере, как и доколко е възможно, да се мисли по различен начин? „Опитът“ – който представлява променящо се изпитание на самия себе си в игрите на истината, а не елементарно присвояване на другия за целите на общуването – е фундамента на хуманитарната наука при ясното условие, че тя бъде разбрана като възможност за критическа работа върху собственото ни мислене.

Тодор Христов е жизнено призван да създава ново хуманитарно знание, мислейки по творчески начин и постоянно пресътворявайки себе си.

Доц. Тодор Христов отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, както и на вътрешните правилници на СУ „Св. Климент Охридски“ за заемане на академичната длъжност „професор“: той участва в конкурса с впечатляваща по обем и обхват научна продукция, която надхвърля многократно тези нормативни критерии, и която е публикувана след неговата хабилизация. Двата монографични труда *Врява и ярост. Археология на домашния скандал. VII* „Св. Климент Охридски“, *София, 2021, 302 стр.* и *Impossible*

Knowledge: Conspiracy Theories, Power, and Truth. Routledge, London and New York, 2019, pp. 103

са съгътствани пряко от петнадесет отделни статии, доклади и глави, публикувани във високо престижни български и чуждестранни списания и академични сборници. Практически всички публикации пълно и неотклонно са интегрирани в собствената изследователска програма на кандидата, чиято научна значимост, оригиналност и иновативност са свръхочевидни. Нещо повече, тази програма се превръща в образователна, защото оформя облика на различните лекционни курсове, които доц. Христов преподава, и през които са преминали множество от студенти от различните образователни нива. Няма съмнение, че той е сред най-сериозните, харесвани и уважавани преподаватели както във Факултета по славянски филологии, така и в СУ „Св. Климент Охридски“.

Да пресътворяваш системно научното изследване в академично преподаване, като пълноценно модулираш връзката между изследовател и преподавател чрез ключовата функция на учения-писател е изключителна задача, която доц. Христов успява да решава чрез непротиворечиво съчетаване тези професионални роли.

Хабилитационният труд на доц. Годор Христов *Врява и ярост. Археология на домашния скандал* представлява актуално (от гледна точка на историческия генезис на съвременната организация на семейното всекидневие), значимо (от гледна точка на настоящото състояние на научните рефлексии върху социалния проблем), оригинално (от гледна точка на използвания методологически подход и подбора на емпиричния материал), обосновано (от гледна точка на степента на аргументираност и нивото на доказаност на авторските заключения) и приносно (от гледна точка на надеждността на постигнатите резултати и валидността на направените изводи) хуманитарно изследване.

Първо, защо хабилитационният труд представлява актуално изследване? Защото съзнателният избор на социален проблем, неговото рефлексивно формулиране в строга научна задача и коректното фиксиране на границите на аналитичния предмет са негови неотменими и признаваеми достижения. Да мислим, разбираме и интерпретираме дискурсивните механизми на речевите практики, на „речта без език“, на домашните скандали през това, което е „невъзможно да се каже“, и което е представено като „шум, остатък от казани неща“, като „гласове, лишени от смисъл и фрази, лишени от стойност“, накратко да поставиш в тематичния фокус на своя научен интерес „режимите на представяне и управление“ на семейните конфликти означава да разкриеш, експлицираш и обосновеш ключови социални условия за

възможност на актуалната ни човешка заедност и ключови познавателни условия за възможност на полеомология на всекидневния живот.

Второ, защо хабилитационния труд представлява значимо изследване? Защото демонстрира цялостно, кохерентно и детайлно познаване както на критическата рефлексия, чрез която се разгръща аналитичното движение на изложението, така и на настоящото състояние на изследванията, изграждащи тематичната констелация от акумулирано знание в проблемното поле. Качественото разнообразие на използваните философски трудове, научни монографии, медицински текстове, литературни творби и емпирични ресурси (съдебни дела, психиатрични случаи, лекарски предписания, учителски мнения, хигиенистки тези, терапевтични коментари, всекидневни разговори) конструират строги предпоставки за тълкуващо разбиране на историческите несъизмеримости и социалните наслагвания в съвременното функциониране на различни „режими на знание“ (мъжкото господство, анормалната субективност, семейните функции и „девиантните“ поведения, накратко, моделите на дисфункционална семейна метакомуникация и типовете управление на домашните скандали), и служат за сигурна основа при прецизиране на обхвата на целите, установяване на степента на надеждност на хипотезите и удържане на нивото на валидност на резултатите.

Трето, защо хабилитационния труд представлява оригинално изследване? Защото по изключително успешен начин прилага полипарадигмален аналитичен подход: консистентна методология, изградена и адаптирана към качествените специфики на предмет на изследване чрез постъпателно оглеждане, допълване и коригиране на критическата теория, дискурсивния анализ, прагматичната парадигма и културните изследвания. Съчленяващото преработване и непротиворечивото хомогенизиране на понятията за дискурсивна драматика на Мишел Фуко, за постозначаваща семиотика на Жил Делёз и Феликс Гатари, и за страстна реч на Стенли Кавел не само изграждат познавателни инструменти за релевантното им приложение към единични речеви сцени с цел адекватното обяснение на тяхната дискурсивна икономия, но са и условията за възможност за оригинално научно постижение: как точно, кои са конкретните начини, по които речевите актове видоизменят – чрез импровизации с езика, конвенциите и знанията за постигане на артикулация на „невъзможни изказвания“ – участващите в тях субекти.

Четвърто, защо хабилитационния труд представлява обосновано изследване? Защото от гледна точка на степента на аргументираност и нивото на доказаност

неговите обобщени заключения са достоверни, валидни и надеждни; т.е. са в кръга на истинното знание. Те са постигнати чрез единен аналитичен процес в три хода: първо, деконструкция на дискурсивни механизми като отношения между изкази в асоциирано поле, изградено от особена констелация от конюнкативни, дизюнкативни и негативни отношения, съчетани с връзки на импликация, конституиращи парадигматични, синтагматични и негативни функции, чиито елементи са разпознаваеми в константни или в променливи величини; второ, реконструкция на дискурсивни образования и правилата на тяхното образуване в корелативно поле, състоящо се от отношения между функции, които артикулират понятия, обекти, модалности, ефекти, формули и фигури, субектни позиции; трето, конструкция на дискурсивно производство в допълнително поле от отношения, свързващи „казаното“ със знание, власт, капитал и желание, истина или право, тактики и стратегии, организирани в дискурсивна икономика, определяща неговата стойност, употреба, граници и предели.

Пето, защо хабилитационния труд представлява приносно изследване? Защото рефлексивният избор на нестандартен аналитичен предмет, прилагането на полипарадигмален методологически подход и подборът на адекватен емпиричен материал представляват условията за възможност на адаптиращо преработване на ново научно понятие: „страстната реч“ като релевантен познавателен инструмент за критическо изследване на дискурсивната драматика – начините, по които речевите актове трансформират говорещите субекти. Страстната реч има своя особена форма на рационалност, чрез или през която можем да разчетем специфичният режим на употребата ѝ: нейният залог не е истината, правото или знанието, а успешната импровизация с конвенции; тя е директно предизвикване на другия, който не може да се обгърне в мълчание или да замръзне с усмивка; той трябва да отговори, точно в този момент, и то с реципрочно-интензивна страст; страстният отговор на другия ще бъде признание за моето право, но не и за моята провата, че съм могъл да говоря именно по този начин, а не по друг; нещо повече, моят речеви акт не само ще е променил конкретната ситуация, той ще е променил мен, но и него – поне при централният режим на функциониране на страстната реч в домашните скандали, където тя произвежда симетрично право, реципрочни отговори, оспорена правота и взаимно признание – защото ние заедно ще сме творци на една истина, която е родена помежду двама ни; истина, която не може да бъде факт, тъй като ще зависи не само от следата, която моят акт ще е оставил у другия, но и от следата, която актът

на другия ще е оставил у мен; в тази интересна ситуация ние вече взаимно сме се конституирали като субекти на страст.

Най-значимият принос – като с вътрешно убеждение и академична почтеност признавам оригиналното авторство на всички приноси, формулирани от доц. Христов – на хабилитационния труд е: разработеният въз основа на понятието страстна реч и цялостно апробиран познавателен инструментариум може да бъде методологически прилаган при дискурсивни анализи на социални проблеми отвъд семейното всекидневие: обществени конфликти, публични скандали, политически дебати, юридически спорове, граждански протести, активистки съпротиви, култови среди, конспиративни теории, както изчерпателно е доказано в останалите научни публикации, представени за рецензия от кандидата по конкурса.

Ще поставя само един въпрос, който представлява особен синтез на всички мои питання. Кои са критериите за индивидуализирането и типологизирането точно на три режима на функциониране на речта в домашните скандали: „симетрично право за двама“, „асиметрично право срещу другия“ и „асиметрично право над другия“? Не са ли възможни и други дискурсивни „развързки“, маркиращи техния край?

Според мен от днес нататък, всеки, определящ себе си за хуманитарен учен, който ще провежда своите изследвания по теория на речевите актове, критическа теория и дискурсивен анализ, и който се ръководи от принципите на академичния етос би трябвало да признава високите постижения на доц. Тодор Христов, да познава и да се позовава на неговия труд: *Врява и ярост. Археология на домашния скандал*.

Заключение: Въз основа на горните тези, аргументи и доказателства съм вътрешно убеден – и с интелектуално удоволствие заявявам – че доц. д-р Тодор Христов Дечев е учен с изключителни професионални постижения и изявен университетски преподавател. Цялостната изследователска, преподавателска, публикационна и обществена дейност на доц. Христов е категорична защита на неговата кандидатура за заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата – Теория на литературата) във Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Като член на Научното жури аз категорично ще гласувам „ЗА“ избора му.

25 февруари 2022 г.

София

Проф. д-р Мартин Канушев